

Literatura digitală – oportunități și provocări pe piața românească de carte

Lect. dr. Daniela Aura BOGDAN
Universitatea “Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: *In the present paper, we have identified ways in which Romanian editors brought e-books closer to the reader and unique marketing campaigns they create in order to promote digital literature. We did not deal with hyperliterature but with electronic literature, that means transformation of the written text into an e-book or audiobook. The aim was to show that book marketing, implicitly advertising, are useful, insofar as they promote classic authors and good quality books and that the format does not matter, as long as the text achieves its purpose: it is enjoyed by as many readers as possible. The online market in Romania is constantly expanding, but it still has a long way to go to form a stable audience.*

Keywords: *e-book market, audiobook, book campaign, pandemic, reader, format*

Anul acesta, din cauza sau, mai degrabă, datorită pandemiei, accentul în ceea ce privește lectura s-a pus pe tehnologia digitală, adică pe literatura electronică, iar statisticile au arătat că piața de e-book este în expansiune, în ultimii doi ani, ba chiar a depășit-o, pe alocuri, în vânzări pe cea de carte tipărită. Optimismul trebuie să ne fie moderat, pentru că România se află pe ultimele locuri în Europa la capitolul lectură și vânzare de carte, iar depășirea este doar un mic progres, dacă ținem cont de faptul că, timp de două luni, oamenii nu au putut cumpăra cărți în format fizic, spațiul librărilor fiind închis. Și totuși, spunem că pandemia a stimulat consumul de carte în format electronic (precizăm că studiul de față nu tratează problema *hiperliteraturii* ci a *literaturii electronice*, adică transformarea textului scris în e-book sau audiobook), și a forțat cumva editurile să iasă din zona de confort și să găsească modalități de a vinde produse, fără să fie nevoie de prezența cititorului în librării. Astfel, piața de carte electronică a fost obligată, cumva, să se dezvolte, iar editorii au înțeles, în sfârșit, că e-book-ul poate fi o alternativă respectabilă pentru cartea în format fizic. Prezenta lucrare vine să evidențieze încercările marilor edituri de a se adapta continuu și de a atrage de partea lor mai ales pe cititorii mai tineri. Avem în România o piață în creștere a e-bookurilor, iar mai nou platformele online consacrate, cum este Amazon, au lansat o serie de noutăți pentru scriitorii interesați de posibilitatea de a se auto-publica. Tot de anul acesta s-a folosit mai intens telefonul mobil ca suport pentru e-books, așa că foarte multe aplicații de lectură în format digital au

fost create pentru telefonul mobil sau tabletă. Vom încerca să vedem cum se adaptează editurile mari din România la un nou tip de public și la un nou tip de suport, și cum se promovează literatura electronică. Scopul final este să demonstrăm că marketingul de carte, implicit publicitatea, sunt utile, în măsura în care promovează autori clasici și cărți de bună calitate și că nu contează formatul, atât timp cât textul își atinge scopul: e gustat de cât mai mulți cititori.

Dar să vedem mai întâi ce este un e-book. Deși în zilele noastre, termenul apare des în titlurile online, exista încă o confuzie legată de ce este mai exact o carte digitală. Pentru unii, un e-book este un fișier pe care cineva îl poate accesa de pe computerul personal, tabletă sau smartphone. Iar pentru alții - în creștere și în România - o carte digitală este un format electronic pe care îl poți citi pe un dispozitiv portabil tip PDA cum ar fi: Sony Reader, Barnes & Noble Nook, Kobo eReader, AmazonKindle sau Tolino. Conform dicționarului, un *e-book* (*electronic book*) este o carte creată sau convertită în format digital pentru afișarea pe un calculator sau un dispozitiv portabil. Din punctul nostru de vedere, cartea digitală are doar două mari avantaje: primul ar fi accesul imediat la conținutul cărții, datorită internetului, iar al doilea ar fi economia de hârtie pe care o facem editând cărți electronice. Apoi, un e-book are ecran tip e-ink sau e-paper, care *nu* îți dă impresia că citești de pe un dispozitiv electronic și e odihnitor pentru ochi. Literele se desenează clar și contrastul cu fundalul e bun. În plus, nu reflectă lumina, astfel încât poți citi și afară, în plin soare, fără să te vezi în carte ca într-o oglindă. E-book-ul se poate folosi și de către cei mai ... conservatori, pentru că e ușor de manipulat: se umple cu cărți prin metoda copy-paste, există un buton on-off și odată pornit e intuitiv. Se pot îndesa în ebook reader, în funcție de capacitate, zeci până la sute de cărți odată, ceea ce îl face extrem de util în călătorii, iar bateria ține mii de pagini, adică zeci de ore de citit. Un alt plus: dacă vrei să ai ambient în timp ce citești, pe e-book se poate pune și muzică, dar asta va termina mai repede bateria, desigur.

E drept că textele imprimare pe hârtie oferă mai puține ocazii de distragere a atenției, mai ales în comparație cu aparatura digitală cu acces la internet, de pe care poți rula filme, citi emailuri, intra pe rețele de socializare, pe aplicații de mesagerie precum Whatsapp etc. Iar mirosul de hârtie proaspătă pentru unii este indispensabil atunci când deschid o carte. Senzația oferită de textul tipărit este, unora, mai familiară. Dacă textul este imprimat pe un suport palpabil, ni-l putem fixa mai bine în memorie: cititul seamănă cu orientarea pe o hartă, iar astfel suntem capabili să asociem anumite pasaje cu locul fizic, propriu-zis, în care le-am citit. Atunci când dăm scroll sau lecturăm texte diferite pe un dispozitiv, acest tip de asociere este imposibil. O soluție tehnică ar putea fi un dispozitiv de lectură neconectat la internet, așa cum sunt Kindle sau Tolino, dar clienții nu par a (mai) fi interesați în mod deosebit de acestea. Multitudinea de formate de cărți electronice este uneori denumită în mod amuzant "Turnul lui

eBabel”, iar în acest “hățiș” unele formate sunt, evident, mai populare și mai bine primite de cititori. De exemplu, EPUB este cel mai larg acceptat format independent bazat pe XML (spre deosebire de PDF), fiind suportat de majoritatea cititoarelor de cărți electronice. Popularitatea dispozitivului Kindle al Amazon.com a condus, de asemenea, la popularitatea formatelor KF8 și AZW. Tot la capitolul carte electronică se încadrează și formatele de tip audio (carte pe CD, audiobook sau podcasturile), care câștigă tot mai mult teren, pentru că sunt ușor de folosit în trafic, tranzit sau în momentele când ai de așteptat la un cabinet medical.

Dacă în anii trecuți (2011-2016), cele mai multe edituri din România au ignorat variantele electronice de lectură (doar 10% dintre ele au produs cărți electronice și doar între 1 și 20 de titluri), [1] din 2018 înapoi, forțate de trendul european dar și de pandemie, editurile s-au îndreptat către online. Startul l-a dat chiar cea mai cunoscută editură din România, Humanitas, care a creat o aplicație specială omonimă destinată lecturii electronice pentru telefonul mobil, în care cititorul își poate încărca volumele dorite. *“Biblioteca digitală conține peste 700 de ebook-uri și audiobook-uri din întreg portofoliul Humanitas și Humanitas Fiction, care pot fi citite sau ascultate atât online, cât și offline prin intermediul reader-ului și player-ului integrate. Iar numărul lor va crește în fiecare lună, odată cu adăugarea noutăților, care vor apărea pe piață simultan, carte și ebook,”* [2] spune Lidia Bodea, directorul general al Editurii Humanitas. Aplicația poate fi descărcată în Google Play și App Store și, astfel, cititorul dispune de o bibliotecă la purtător! Dincolo de a fi o nouă librărie, aplicația reprezintă și un pas tehnologic semnificativ care aduce Humanitas mai aproape de publicul digitalizat. Este unul dintre proiectele speciale ale editurii, gândit și creat în decurs de un an de zile, care permite celor interesați să citească o descriere a cărții dar și să parcurgă câteva pagini sau să asculte un fragment audio pentru a se convinge că o carte merită să își ocupe locul pe ... raftul din telefon. În Aplicația Humanitas, cititorii pasionați găsesc titluri rare sau volume epuizate în format fizic, la un preț cu 40% mai scăzut, lucru permis de formatul electronic.

O altă aplicație inedită și utilă apărută recent în România este *Audio Libraria* –destinată tot pentru telefonul mobil sau tabletă, care pune la dispoziția publicului câteva sute de audiobook-uri, provenite de la doisprezece parteneri (edituri și autori de succes). Aplicația le oferă utilizatorilor o gamă largă de cărți audio: de la dezvoltare personală și profesională, la literatură, istorie și eseistică, parenting și povești pentru copii. (Audio Libraria este rodul parteneriatului dintre Creative Education Plus și SoftExpert Mobility și are ca parteneri: Humanitas Multimedia, Smartbox Family, ACT și Politon, Dynamic Human Resources, Editura SPER, Pavcon, Speakers Club, ID Learning, Lorand Soares Szasz, Liviu Pasat, Carmen Ivanov, Florin Pasat.) *„Aplicatia este disponibila momentan*

pentru smartphone-urile/tabletele cu sistem de operare Android. În scurt timp, va fi disponibilă și versiunea pentru iOS. Utilizatorul își descarcă gratuit aplicația din Google Play, își crează propriul cont, își alimentează contul prin SMS sau folosind un card Visa sau MasterCard și își cumpără audiobook-urile preferate. Apoi le poate asculta offline sau online,” [3] a explicat la lansare Cristian Nicolae, director executiv la SoftExpert Mobility. Beneficiile pe care Audio Libraria le aduce: apropiere publicul tânăr de carte (adolescenții sunt mai dispuși să parcurgă o carte în format audio, mai ales dacă textul e în lectura autorului); economie de timp (putem asculta direct de pe telefon, în parc, la sala de fitness, în metrou, în avion); utilizatorul nu trebuie să fie conectat la internet pentru a asculta audiobook-urile descărcate. „Credem ca audiobook-urile vor fi, pe viitor, o alternativă la cărțile tradiționale, cât și un instrument care completează lectura și că preferințele cititorilor se vor îndrepta din ce în ce mai mult în această direcție. Cărțile audio sunt acum la îndemâna tuturor, în mașină, în trafic sau în tranzit și le putem asculta chiar de pe telefonul personal prin aplicația Audio Libraria”, spun cei care au lansat aplicația. [4]

România păstrează proporțiile europene, așa că piața de audio este cu mult în urma literaturii digitale. Iar literatura digitală are și ea câteva probleme majore, pe care de a fi rezolvate. Una dintre ele este legată de formatul pe care se poate citi, și, la noi în țară, se pare, preferatul cititorilor digitali este e-book-ul, apoi pe locul doi vine tableta și Kindle. Acesta din urmă are serioase probleme de compatibilitate cu producția de carte digitală din România, puțini știu că cei care dețin un Kindle nu pot să cumpere cărți decât de la Amazon sau trebuie să folosească softuri de conversie. În plus, cunoscătorii vorbesc de problemele majore de compatibilitate între Amazon Kindle și cartea digitală românească, ce se traduc în despărțire greșită în silabe, absența diacriticelor, neacceptarea limbii române ca implicită pentru dispozitiv. Apoi, respectând sondajele făcute, trebuie să spunem că doar 35% dintre lectorii români, și așa destul de puțini, în comparație cu media europeană, citesc în format electronic. Iar în privința tehnologiilor folosite pentru parcurgerea textului, 68% utilizează ca support smartphone-uri, 52% computere desktop/laptop, 28% tablete și doar 11% e-book readere. [5]

În România nu avem încă o *Editura Digitală* – adică o entitate care să convertească fișierul word al cărții unul scriitor în toate formatele (peste 20 de extensii de fișiere), pentru a acoperi toate gama de readere și magazine e-book existente pe piață, fiecare din ele având diverse formate acceptate, de la iPad/iPhone, la B&N Nook, la Amazon Kindle, la Sony eReader sau Kobo Reader. Toate aceste extensii aduc cititorilor cărți în format digital care au aspect similar cu titlurile tipărite dar și funcționalități suplimentare, cum ar fi: libertatea de a ajusta fontul, culoarea, animații diverse la schimbarea paginii, funcția de căutare a unui cuvânt sau a unei fraze, sau posibilitatea de a marca și face notițe

direct pe text. Nu există nici o *Biblioteca Digitală a României*. [6] Proiectul a început cu mulți ani în urmă, dar lucrurile se mișcă greu: dacă Europeana.eu are deja încărcate peste 51,4 milioane de obiecte de patrimoniu digitizate din țările membre UE, din România provin doar 154.000, adică doar 0,3%. În plus, două dintre instituțiile culturale importante s-au retras din proiect: este vorba de Biblioteca Națională a României (BNaR) și Biblioteca Centrală Universitară din Cluj. Avem însă acces la numeroase *biblioteci online* și la *baze de date în format electronic*, [7] dintre care amintim: Virtualitera, 7arts, Liternet, Polirom, Cărți AZ, Cărți bune gratis, Bibliornet (pentru cărți în limba română), The Internet Archive, The Online Library of Liberty, Open Library, Scribd, Gutenberg.org, Free ebooks, Full books, Book Bot, eBooks Bay, Bibliomania, Planet ebook, Online Free Books, Book Boon (pentru cărți electronice în limba engleză) și *librării electronice*, cele mai cunoscute fiind: *Elefant.ro*, *Emag.ro*, *Libris.ro*, *Cărturești.ro* și *Librarie.net*. Aici se găsesc autori clasici și cărți de valoare, care au fost convertite pentru mediul digital.

Perspective și viitor pe piața de carte digitală românească

Statisticile arată că piața de carte a ebook-urilor reprezintă sub 2% din vânzările de carte. Diferența este imensă față de SUA, unde vânzarea în format digital reprezintă 20% din încasări, iar în Europa se situează la aproximativ 10%. [8] E drept că fiecare editură care se respectă are acum și o componentă online, dar, pentru că nu există publicitate în această zonă, lucrurile rămân pe loc. În plus, există numeroase site-uri de unde cititorii își pot lua suficient material de lectură, unele oferind chiar gratis cărți în format PDF, deschizând astfel o discuție interesantă despre dreptul de autor și cărțile electronice, dar și despre inutilitatea plății pentru un produs electronic, atât timp cât el se găsește gratis în online. În ceea ce privește publicul, datele editurilor arată că e-book-urile sunt apanajul publicului masculin, mai atras de gadget-uri, mai apropiat de inovațiile tehnologice. În general, cărțile care au public masculin sunt mai bine vândute și ca ebook. Un romance, în sens invers, se adresează unui public mai puțin dispus să citească pe o tabletă sau pe un telefon și care pune mai mult preț pe rutina paginii tipărite, răsfoitul seara, înainte de culcare, sau ca perioadă de relaxare, tabiet. Tinerii, de la adolescenți până la aproape adulți, nu sunt foarte atrași de e-book, deși sunt foarte tehnologizați, aparent lectura de cărți electronice fiind un apanaj al mediei de vârstă 30-40, care vede în cititul pe device-uri un anumit confort și aspect practice și ecologic. Deci, cei care ar citi nu sunt familiarizați cu formatele și cu acest tip de lectură, iar tinerii, care se descurcă cu fel de fel de inovații tehnologice, nu prea sunt interesați să citească în format electronic. La lipsa unui boom pentru lectura în format ebook contribuie și TVA-ul de 19% aplicat, față de cel redus de 5% pentru cărțile în format print, cărțile electronice

fiind considerate de către statul român drept servicii IT, nu produse culturale. Vestea bună este că, editurile nu sunt disperate și încearcă să formeze gusturi de la vârste fragede: Nemira se laudă pe internet, la capitolul e-book cu o categorie de basme și mici povestiri destinate copiilor. La fel, edituri precum Litera, Herg Benet, Crișan care încearcă să scoată, la fiecare carte tipărită și varianta ei electronică.

Începutul a fost făcut, iar editorii și librarii spun la unison că există viitor pentru cartea digitală în limba română. Într-un termen ce variază de la doi ani la zece ani, ei afirmă că orice carte tipărită la noi va ajunge să aibă și o ediție digitală. „*La Humanitas vom lansa aproximativ 15 titluri noi pe lună ceea ce înseamnă că, împreună cu celelalte edituri vom ajunge să dublăm în fiecare an această piață*”, spune Paul Balogh de la librăria Humanitas Digital. [9] Termenul în care consumatorul român de carte va citi electronic nu atât ceea va găsi, cât ce va dori este estimat la doi ani de către Bianca Barbu de la bookbyte.ro, la „cel puțin cinci ani” de către oficialii CorectBooks, în timp ce editurile cred că acesta va fi de 2-3 ani (Niculescu) sau 5-10 ani (Nemira). [10]

Formule inedite de stimulare a lecturii în format digital

Podcastul Cronicarii digitali – are și nu are legătură cu lectura, dar e o modalitate interesantă prin care adolescenții și tinerii fac cunoștință cu scriitori contemporani, cum ar fi Mircea Cărtărescu sau Radu Paraschivescu. O formă de hibridizare media prin care cititorii devin ascultători și reușesc să-și cunoască scriitorii aproape în carne și oase prin intermediul interviurilor pe podcast. *Podcastingul* este o metodă de distribuție și amenajare pe internet a fișierelor în format audio, prin intermediul tehnologiei Web-Feed și a formatelor de sindicalizare de conținut (RSS, ATOM). Utilizatorii unui site pot descărca fișierele în timp real și acestea pot fi redade pe echipamente mobile sau calculatoare ce acceptă formatul. Un autor de podcast este de obicei denumit podcaster. Site-urile de podcasting (de obicei servere) pot oferi fișierele spre descărcare și ascultare off-line sau pentru redare direct on-line. Povestea primei platforme de digital storytelling care promovează patrimoniul cultural prin intermediul podcastului a apărut în urmă cu doi ani. *Cronicarii digitali* este un proiect interesant, susținut de Institutul Național al Patrimoniului, inițiat de câțiva ziariști culturali, care ne fac cunoștință cu poveștile personale ale unor oameni pe care îi știm din cărți sau de la televizor. Avem patrimoniu cultural neînsuflit (castele, muzee, case memoriale) și însuflit: Cărtărescu povestește despre adolescența sa, iar Radu Paraschivescu despre experiențele de jurnalist și scriitor.

Nu au fost uitate nici rețelele sociale: Editura Nemira a lansat în 2019 un newsletter săptămânal pe *WhatsApp*, destinat adolescenților și intitulat „*Plăcerea*”

lecturii”. Acesta promovează, în primul rând, plăcerea și bucuria lecturii și recomandă în fiecare joi, pe bază de abonament, prin articole atractive, cărți de citit, apariții inedite și noutăți din lumea scriitorilor români sau străini.

„*Diaspora citește românește*” este Campania demarată de Ministerul Culturii, în parteneriat cu Grupul Editorial Litera, chiar în 2020, prin care se încearcă promovarea de carte valoroasă, în format electronic, pentru persoanele aflate departe de țară. Acestea au acces gratuit, timp de 120 de zile, la platforma digitală *diaspora.citeste.ro*, ce conține peste 2.000 de cărți digitale. „*Cărțile în limba română vor fi mai aproape de românii aflați departe de țară. Încurajăm cititul oriunde și pentru oricine. Pentru românii din țară avem deja campania #citeșteromânește, în cadrul căreia recomandăm alegerea autorilor români pentru lectura în timpul liber. Atunci când condițiile sanitare ne vor permite, vom veni și cu alte proiecte care să încurajeze cititul, mai ales în rândul tinerilor*”, a declarat ministrul Culturii, Bogdan Gheorghiu. [11] Platforma oferă acces la peste 2.000 de cărți digitale – ebook, audiobook, videobook, fișe de lucru – din toate domeniile de interes: de la literatură românească și străină, ficțiune pentru copii și adulți, cele mai noi și mai căutate cărți ale momentului, bestselleruri, până la atlase și enciclopedii electronice National Geographic, Dorling Kindersley, videobookuri Disney, materiale educaționale Macmillan Education, Oxford University Press, Harvard University Press, teste MENSA sau STEM, manuale și auxiliare școlare. Inițiativa se adresează doar persoanelor aflate departe de țară, cărora le dă posibilitatea să citească în limba română de pe orice dispozitiv cu acces la internet (telefon, tabletă sau computer). Se dorește ca Proiectul „*Diaspora citește românește*” să ajute la îmbunătățirea limbajului copiilor care merg la școală peste hotare, dar și la păstrarea identității naționale, subliniază organizatorii. Pentru a beneficia de lecturi gratuite pe *diaspora.citeste.ro*, doritorii trebuie să completeze un formular de înscriere disponibil pe platformă. Dezvoltatorii platformei **diaspora.citește.ro** au în vedere pe viitor și adăugarea unor produse interactive care să facă din lectura și învățare un proces cât mai agreabil.

Iar One Night Gallery a lansat chiar în 2021, de Ziua Culturii, alături de Curtea Veche Publishing, o campanie dedicată lecturii, numită *#cemaicitim*. Practic, printr-o interfață interactivă, trecătorii descoperă pasaje celebre din cărți și date despre autorii acestora. Instalația este expusă în vitrina galeriei, pentru a fi vizibilă în pandemie, respectând toate măsurile de siguranță. Conceptul *#cemaicitim* pleacă de la ideea că motivul cel mai des invocat pentru care românii citesc tot mai puțin este lipsa timpului. Astfel, experiența este construită pentru a captiva privitorul într-o manieră experimentală și pentru a deschide apetitul publicului pentru lectură printr-o intervenție în spațiul public. O parte dintre citate vor fi expuse și pe ecranele din 10 stații de metrou, timp de o săptămână. Pentru a realiza această culegere digitală de citate, One Night Gallery

îi invită pe cititori să trimită pasaje preferate, pe principiul că ne putem inspira reciproc să citim mai mult, prin puterea exemplului și prin sentimentul de apartenență la o comunitate. Pentru fiecare paragraf primit, One Night Gallery va dona, cu ajutorul Asociației Curtea Veche, câte o carte pentru copiii dintr-o școală din mediul defavorizat, cu titluri stabilite împreună cu profesorii, pentru copiii care au rămas în urmă cu cititul.

În concluzie, literatura digitală are în România o piață încă mică dar în continuă dezvoltare. Există inițiative inedite și campanii de carte care au creat mici oaze de lectură digitală și au stârnit interesul tinerei generații mai ales pentru literatura autorilor consacrați. Pe fondul pandemiei, literatura digitală va continua să găsească noi adepți și noi forme de exprimare, ceea ce nu este deloc rău! Mai ales dacă editurile vor promova autori clasici și cărți de valoare și vor încerca să îi atragă pe tărâmul lecturii – fie ea și electronică – pe cei mai mici cititori. Sigur, cei îndrăgostiți de hârtie vor privi cu nostalgie aceste transformări, însă mediul online trebuie văzut ca un mijloc util, prin care cartea de oriunde din lume ajunge foarte repede la cititor, fără risipă de resurse materiale și fizice. Cum se raportează, apoi, acesta din urmă, la lectură, este deja, o altă poveste!

Note:

[1] <https://citestema.ro/cat-de-interesate-sunt-editurile-din-romania-de-varianta-electronica-a-cartilor/>

[2] <https://www.rfi.ro/eveniment-100783-humanitas-are-de-anul-acesta-aplicatie-de-mobil-prima-de-pe-piata-editoriala-din>

[3] <http://www.romaniapozitiva.ro/romania-pozitiva/audio-libraria-prima-aplicatie-de-ascultat-audiobooks-pe-telefon/>

[4] <http://www.romaniapozitiva.ro/romania-pozitiva/audio-libraria-prima-aplicatie-de-ascultat-audiobooks-pe-telefon/>

[5] Nicolae Sfetcu, *Ghidul autorului de cărți electronice*, Multimedia Publishing, 2015

[6] <http://suplimentuldecultura.ro/22100/biblioteca-digitala-a-romaniei-un-proiect-ramas-inca-virtual/>

[7] <https://greatnews.ro/biblioteca-digitala-site-uri-pe-care-gasim-carti-gratuite-in-format-digital/>

[8] <https://www.zodian-research.ro/2018/05/31/perspectivale-ale-consumului-de-carte-din-romania-in-2018-o-cercetare-cantitativa/>

[9] <https://www.rfi.ro/eveniment-100783-humanitas-are-de-anul-acesta-aplicatie-de-mobil-prima-de-pe-piata-editoriala-din>

[10] <https://romanalibera.ro/cultura/carte/cum-se-impaca-amazon-kindle-cu-literatura-digitala-romaneasca-230792>

[11] <https://paginiromanesti.ca/2020/09/29/campanie-lectura-romanii-diaspora-pest-2000-carti-gratuit-timp-120-zile/>

Bibliografie:

Cenac Oana, *General Aspects of Current Political Terminology*, în Lexic politic – discurs politic, 5th International Conference on Lexicon/Specialized Lexicon, 11-12 oct. 2012, p. 124-130, WOS: 000378358200007

Nicolae Sfetcu, *Ghidul-autorului-de-cărți-electronice, Multimedia Publishing, 2015*

[https://www.culturadata.ro/wp-](https://www.culturadata.ro/wp-content/uploads/2019/03/Studiu_privind_dinamica_editurilor2017.pdf)

[content/uploads/2019/03/Studiu_privind_dinamica_editurilor2017.pdf](https://www.culturadata.ro/wp-content/uploads/2019/03/Studiu_privind_dinamica_editurilor2017.pdf)

<https://www.zodian-research.ro/2018/05/31/perspectivale-ale-consumului-de-carte-din-romania-in-2018-o-cercetare-cantitativa/>

<https://www.culturadata.ro/wp-content/uploads/2016/12/Caietele-Culturadata-Vol-1-2016-Piata-de-Carte-RO-WEB.pdf>

<https://www.bookaholic.ro/cartile-humanitas-pot-fi-citite-si-pe-aplicatia-de-mobil-dedicata-prima-de-pe-piata-editoriala-din-romania.html>

<https://www.rfi.ro/eveniment-100783-humanitas-are-de-anul-acesta-aplicatie-de-mobil-prima-de-pe-piata-editoriala-din>

<http://www.romaniapozitiva.ro/romania-pozitiva/audio-libraria-prima-aplicatie-de-ascultat-audiobooks-pe-telefon/>

<https://www.capital.ro/cu-cartile-pe-fata-cum-va-arata-in-viitor-piata-editoriala-din-romania.html>

<http://wikihowromania.blogspot.com/2017/07/cum-sa-scrii-si-sa-vinzi-un-ebook.html>

<https://citestema.ro/cat-de-interesate-sunt-editurile-din-romania-de-varianta-electronica-a-cartilor/>

<https://romanioliberal.ro/cultura/carte/cum-se-impaca-amazon-kindle-cu-literatura-digitala-romaneasca-230792>

<https://www.radioromaniacultural.ro/editura-nemira-lanseaza-newsletter-ul-placerea-lecturii-pe-whatsapp/>